

<http://doi.org/10.31861/pytlit2022.106.165>

УДК:821(100).0

**ЗАРУБІЖНА / СВІТОВА ЛІТЕРАТУРА:
ПРОБЛЕМА НОМІНАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ**

Катерина Федорівна Калинич

orcid.org/0000-0002-8263-6322

k.kalynych@chnu.edu.ua

Аспірантка

*Кафедра зарубіжної літератури та теорії літератури
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Вул. Коцюбинського, 2, 58002, м. Чернівці, Україна*

Анотація: Простежено термінологічне навантаження словосполучення „зарубіжна / світова література”. Увагу акцентовано на семантичних, культурно-історичних, гносеологічних особливостях цього поняття. Література як словесне мистецтво, формуючись ще з часів усної народної творчості, відображає відповідний усталений канон в національному вираженні відповідно до динаміки світового літературного процесу. Наголошено, що саме розвиток національних літератур зміцнив природу експліцитно-імпліцитних літературних взаємозв’язків, сприяв формуванню нових жанрів, художніх смаків, розширенню світогляду реципієнта, а отже, й літературознавчих концепцій. Розглянуто суперечливі трактування гетівського терміна „Weltliteratur”: прибічників, які сприймали літературу як один загальний світовий синтез (Ф. Моретті), та науковців, які прогнозували крах поглядів німецького класика (Е. Ауербах). Наведено притаманні науковому дискурсу ХХ ст. інтерпретації парадигми „всесвітня література” – зібрання всіх творів від античності до Нового часу; антологія найкращих літературних текстів (своєрідна канонізація); високоякісне культурне та інтелектуальне взаємозбагачення. Підкреслено вагомий внесок у формування парадигми „світова / зарубіжна література” компаративістичних студій та соціокультурних досліджень (праці П. Сорокіна, О. Білецького, Л. Гумільова, Г. Гачева,

Д. Дюришина, Чернівецької школи ТСО А. Волкова). Щодо окреслення контурів світової / зарубіжної літератури у загальному літературному процесі прокоментовано сучасні концепції західних літературознавців (Е. Аурбаха, П. Казанової, К. Прадо і Т. Самуайо, Ф. Моретті, Д. Дамроша, Р. Томсена, Ж. Давида, Н. Есенліліоглу, С. Уліга та Ч. Чжана). Зроблено висновок, що різновекторність трактування терміна „світова / всесвітня / зарубіжна” література безпосередньо залежить від історико-культурних та епістемологічних підходів до розгляду цього питання, однак для всіх дослідників існують спільні критерії щодо номінативного визначення означеної парадигми – всеосяжність, канони певного методу, антропологічна цінність, участь у глобалізаційних процесах.

Ключові слова: зарубіжна література; світова література; всесвітня література; Weltliteratur.

Виникнення такої загальної дисципліни, як „історія художньої літератури”, передусім, зумовлене історичними та соціальними факторами. Щодо формування європейського досвіду, то художні оповіді в усній формі існували й до появи у Межиріччі писемності, мандруючи між різними народами, зберігаючи у такий спосіб для нащадків необхідну трансформовану поколіннями мудрість. Виникнення письма, завперш, пов’язане за певних часів із домінуванням відповідної мови (грецької, латини), сприяло міжкультурній комунікації. Виокремившись із народної творчості, література поступово почала функціонувати як самостійний феномен. На сьогодні в поняття „зарубіжна художня література” входять такі критерії, як усталений канон авторитетних письменників певної національної культури, національні особливості динаміки літературного процесу та їх найбільш значущі духовні звершення.

Однак ще за часів Квінтіліана (близько 30–90 рр. н. е.) „літературою” позначалась загалом уся письмова культура. Цей термін звузив своє семантичне значення з виникненням французького словосполучення „belles lettres” (друга половина XVII ст.), що згодом, до кінця XVII ст., у різноманітних національних варіаціях узагальнено почало означати художню словесну творчість (Ромашко 2010). Натомість до XX ст. (період активного функціонування терміна „художня література”) для

виокремлення естетико-мистецької складової слова використовувалася також універсальна аристотелівська лексема „поезія” (йшлося не лише про віршовані, а й про прозові тексти) (Визначення поняття...). Сьогодні в українському літературознавстві поняття „художня література” безпосередньо пов’язують із мистецтвом слова, „що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність за законами краси; результат творчого процесу автора, зафіксований у відповідному тексті за допомогою літер” (Гром’як, Ковалів і Теремко 2007: с. 396).

Водночас на свідомість реципієнта впливають також закарбовані в літературних творах різноманітні сфери людського буття (економіка, політика, філософія, релігія тощо). Крім того, художня література не лише виступає транзитом між уявним та реальним світом, а й допомагає встановлювати взаємозв’язок власного і чужого культурних просторів. Формування національних літератур (XV–XVI ст.), спричинене розвитком європейських держав за часів Відродження, безпосередньо вплинуло на зростання літературних взаємовідносин, спричинило суперництво за першість на літературній ниві, мало вплив на формування популярних жанрів, художніх смаків і вимог (Casanova 2007). Кожна окрема етнокультурна ідентичність у своєму становленні перебуває під впливом як знакових історичних подій, так і тих особистостей, які спромоглися сформулювати та висловити ідею народного загалу. Однак тільки через прийняття „Свого” через „Чуже” й „Іншого” через „Особисте” усвідомлюється унікальність власного, позаяк

уявлення про чужу культуру цілком зосереджується на власній культурі, яка в цих уявленнях виконує одночасно і роль центрального чинника, і базової моделі, вносить у простір Чужого непритаманну йому систему координат (Шукуров 1999: с. 12).

Підтверджує висловлену думку й польський учений С. Савіцький, який зауважив, що художній твір слугує своєрідним закодованим „посланням” (у творі наявні свідомість, переживання автора, проблеми і думки, звернені до читача) одного народу / покоління – іншому, завдання якого – крізь призму власної свідомості

декодувати, переосмислити та транслювати цінності, закладені автором минулих епох, у сучасному просторі (Савіцький 2008: с. 244). Наявні експліцитно-імпліцитні літературні зв'язки реалізують одну з домінантних ознак письменства – транзитивність. Зауважимо, що саме національна література слугує невід'ємною культурною складовою кожної країни. Цікавим у цьому ключі постає сприйняття певної літератури іншими народами, для якої вона слугує чужорідною / інакшою (хоча виявляються схожі політичні події, порушуються подібні проблеми тощо). Враховуючи це, сучасна вишівська методика орієнтується в розробці шкільних і вузівських курсів із зарубіжної літератури на відповідні надбання та цілі своєї нації.

У методичному плані принциповим видається той факт, що для виховання всебічно розвиненої особистості, майбутнього фахівця-філолога необхідно вивчати художні тексти всіх значущих демосів, позаяк літературні твори постають трансляторами дійсності відповідних епох і визначають критерії сприйняття. Реципієнт крізь призму власної національної історії та певного культурного досвіду має змогу ознайомитися з традиціями та звичаями інших країн, розширити світогляд, адекватно інтерпретувати певні історичні події, формувати власні думки щодо вагомих питань сьогодення. Це допоможе достойно адаптуватися до будь-яких життєвих ситуацій. Тому дисципліна із зарубіжної літератури логічно знаходить своє місце в переліку багатьох інших шкільних та університетських освітніх програм.

Відомо, що як така парадигма „світова література” (всесвітня, зарубіжна; в західній науці використовують терміни „Weltliteratur”, „Worldliterature”, „Literature mondiale”, „universelle”, „generale”, „allgemeine Literatur”) виникла на рубежі XVIII і XIX ст. (Пахсарьян 2014: с. 29). Власне термін „Weltliteratur” належить Й. В. Гете й зафіксований у листуванні з його секретарем І. П. Екерманом 31 січня 1827 р. (Yadav 2009). Дискусії Гете на тему „Weltliteratur”, завперш, були пов'язані з перечитуванням китайського роману – письменник простежував схожість цього тексту з власними творами; на нього вплинули також тексти С. Річардсона та П. Ж. де Беранже, що нівелювали географічні, хронологічні рамки та межі елітарної, популярної, народної літератур (Weecroft 2019). Класик світової

літератури акцентував функціональність мистецтва слова в загальній мультикультурній цілісності, позаяк через нього для нащадків зберігаються приховані у текстах знання та історико-культурний досвід (Weecroft 2019). На думку Ф. Моретті, в ідеалі художня творчість усіх народів могла б синкретизуватися: „національна література не має великого значення: починається доба всесвітньої літератури, і слід прискорити її настання” (Моретті 2010). Гете передбачав цю тенденцію, вважаючи, що її реалізація настане тоді, коли суперечки всередині однієї нації вирішуватимуться думками та судженнями інших (Yadav 2009).

Однак задовго до наведеної концепції Гете ідея про світову літературу висловлювалася у трактаті геніального Д. Аліг'єрі „Про монархію” (1312–1313). Крім того, всесвітня література слугувала предметом зацікавлення й представників Відродження, епохи Просвітництва та раннього романтизму: італійський філософ Дж. Віко осмислював це поняття у праці „Основи нової науки про загальну природу націй” (1725); апелював до нього й німецький філософ Й.-Г. Гердер у праці „Ідеї до філософії історії людства” (1784–1791); поет, драматург, теоретик мистецтва Ф. Шиллер також приділяв цьому питанню серйозну увагу; про це йшлося й у німецького письменника В. Ваккенродера (Ковалів 2007: с. 372). При дослідженні ісландської літератури термін „світова література” вживав німецький історик, публіцист Август Людвіг фон Шлецер (1773 р.). Вчений наголошував, що середньовічна література Ісландії не менш важлива для цілісності світової літератури і мало досліджена за межами своєї країни, порівняно з іншими літературами того часового проміжку (D'haen 2016a).

Для формування навчальної дисципліни „світова література” знаковим постає ХІХ ст. – період формування її теоретичного та історичного осмислення, виходу у світ об'єднаних курсів з історії європейських та окремих національних літератур (Італії, Англії, Німеччини, Франції та ін). Так, теоретик німецького романтизму Ф. Шлегель, прочитавши ряд лекцій з історії європейської літератури, констатував, що всі літератури безпосередньо пов'язані між собою, хоча функціонують не лише в той самий історичний період, але й у різні часові проміжки. Письменники-

романтики (приміром, Новалис і Л. Тік) зверталися у своїх творах до мотивів східних і західних літератур, що було притаманним і деяким письменникам інших літератур (наприклад, Дж. Байрону, І. Котляревському, П. Гулак-Артемівському, А. Міцкевичу та ін.). Натомість німецький філософ Г.-В.-Ф. Гегель запропонував власну модель співвідношення класичних, символічних і романтичних аспектів літератури (Ковалів 2007: с. 372; Мирова (всемирная)... 2006).

Уперше цілісний розвиток світової літератури на теренах східного слов'янства висвітлено у п'ятнадцяти випусках „Історії загальної літератури” (1880–1892) А. Корша та О. Кірпічникова. Знаковою для розуміння зарубіжної літератури як цілісного феномену постає ініціатива М. Горького в організації видавництва „Всесвітня література” (1919 р.), призначеного видавати класичні пам'ятки художніх текстів народів світу (як поезії, так і прози). Європоцентрична тенденція в інтерпретації світової літератури як такої простежувалася в праці А. Герара „Вступ до світової літератури” (1940). Згодом, в Парижі, літературознавець П. Ван Тігем видав книгу „Історія літератури Європи та Америки від Ренесансу до наших днів” (1941). Підтримав європоцентричні тенденції у вивченні світової літератури й Л. Лаваллет у книзі „Літературна історія світу” (1948) (Нахов 1988).

Водночас існує ряд праць, що інтерпретують світову літературу у конотації до потреб національної літератури: Є. Лаатс „Історія всесвітньої літератури” (1953), Е. Тунк „Ілюстрована всесвітня література” (1954), „Історія всесвітньої літератури” (1983–1991) у восьми томах за участі М. Конрада, Д. Лихачова, Ю. Віппера та ін., а також українських літературознавців В. Микитася, В. Кречотня, М. Яценка та ін. (Ковалів 2007: с. 372).

Отже, починаючи з ХХ ст., коли міжнаціональні літературні контакти стали більш поширеними, термін „всесвітня література” закріпився в науковому дискурсі. Відтоді почали фігурувати три інтерпретації цього поняття: 1) зібрання всіх існуючих творів від античної доби до сьогодення; 2) антологічна сукупність найпрезентативніших художніх текстів усіх народів; 3) спосіб взаємозбагачення літератур на високому рівні культурного розвитку (Ковалів 2007: с. 372).

Чималу роль у формуванні терміна „світова література” відіграли компаративістичні студії та методології соціокультурних досліджень. Передусім слід назвати П. Сорокіна „Соціокультурна динаміка” (1937–1940), О. Білецького „«Прометей» Есхіла і його потомки в світовій літературі” (Есхіл 1949), Л. Гумільова „Етногенез та біосфера землі” (1979), Г. Гачева „Національні образи світу” (1988). Так, завдяки порівняльно-історичним розвідкам, було виявлено взаємовплив одних літератур на інші (приміром, література Стародавньої Греції безпосередньо плинула на художню творчість Стародавнього Риму, що у свою чергу відбилося на європейському літературному процесі й культурі) (див.: Ковалів 2007: с. 372).

На сьогодні простежено типологічний процес „визрівання” кожної окремої літератури (від зародження фольклору до сучасних реалій), виокремлено транзитивні сюжети та образи (Чернівецька школа ТСО А. Волкова) (див.: Волков 2004). За слушним зауваженням словацького компаративіста Д. Дюришина, світова література є своєрідною системою, що включає пов’язані між собою контактено-генетичні і типологічно суголосні літературні явища, які утворюють необхідну єдність, названу міжлітературною спільнотою. Науковець підкреслював, що ширша за своєю семантичною значущістю міжлітературна спільність ніяк не зводиться до поняття „національна література”, позаяк її трансформації здійснюються як регіонально, так й історично (Дюришин 1979).

Поглиблене пояснення лексемі „світова література” вже у ХХІ ст. дає чернівецький літературознавець М. Нефьодов, за його твердженням світова література – це „поняття, що характеризує історичний розвиток літератур світу від самих початків словесності до сучасності і виявляє провідні закономірності цього розвитку” (Волков та ін. 2001: с. 512). Зокрема, на думку цього вченого,

методологічною основою вивчення світової літератури є положення про єдність соціального літературного процесу, погляд на явища літератури як системну сукупність багатьох національних та місцевих літератур з давніх часів, яка оцінюється не просто механічною сумою, а особливостями внутрішніх взаємозв’язків її частин, закономірностями суспільної та художньої еволюції,

врахуванням їх різних часових темпів (у т. ч. й прискорених) і самого складу літератури, який в ході її багатомісячного розвитку був змінною величиною (Волков та ін. 2001: с. 512).

Серед західних літературознавців неодноразово відбувалися жваві дискусії щодо моделювання контурів світової літератури у ХХ–ХХІ ст. Так, німецький філолог і теоретик Е. Ауербах у статті „Філологія світової літератури” (1952) вказував на поступову одноманітність літературного надбання і прогнозував, що це в майбутньому може призвести до функціонування лише одної літературної мови та єдиної „живої” літературної культури. Він також вказував на певний парадокс: ідея Гете про світову літературу водночас досягне свого апогею і занепаду (Auerbach, Said and Said 1969). Для цього вченого культура і література, позбавлені історичності, приречені на загибель, оскільки унеможливають здатність збереження власної ідентичності, передачі наступним поколінням почуття історичної дійсності, компетентного пояснення і увічнення минулого. Отже, ідеальний концепт світової літератури, на думку Е. Ауербаха, полягає в тому, що ця дисципліна охоплює всі національні літератури, виступаючи загальною й універсальною, при цьому не порушуючи етнічної індивідуальності (Ауербах 2004).

Сучасна французька дослідниця літератури П. Казанова у відомій праці „Світова республіка літератури” (1999) розглянула письменство як єдиний простір, відмінний від політичної карти світу, але розмежований на центр і периферію. Вчена засвідчує вагомість національних літератур, які за допомогою словників та граматик етнічних мов, усталених канонів, письменницької діяльності й літературних рухів накопичують культурний капітал у глобальній світовій літературній структурі; акцентуючи просування творів значущого художнього надбання в певне елітне літературне коло (Casanova 2007). Проте Казанова стверджує, що до світової літератури належать не лише загальновідомі канонічні твори представників європейських національних літератур, а й маловідомі художні тексти периферійних авторів раніше колонізованих держав.

У монографії французьких дослідників К. Прадо і Т. Самуайо

„Де знаходиться світова література?” (2005) зроблено такий висновок: оскільки світова література охоплює весь світ, а не тільки стосується окремих національних письменників та їхніх творів, вона позбавлена будь-яких центрів і периферій (децентралізована й поліцентрична). Самі ж літературні твори, виходячи зі своїх первинних визначень і подвійних постулювань, пропонують світові іншу інтерпретацію (Pradeau et Samoyault 2005).

Італійський історик та теоретик літератури Ф. Моретті у статті „Припущення про світову літературу” (2000) наголосив, що література цілісна (єдина світова літературна система взаємопов’язаних літератур) та нерівноцінна за своїм статусом (поділяється на центр і периферію). Використовуючи економічні метафори (імпорт роману, іноземний борг, прямі й непрямі позики), літературознавець підкреслює, що периферійні літератури слугують своєрідними кредитами для цільової літератури. Так, периферійна культура зазвичай доповнюється й видозмінюється під впливом культури центру, яка „ігнорує” ці метаморфози. Проте, зауважує Ф. Моретті, будь-який автор вкладає весь свій ресурс виключно в незначну кількість текстів (можливо, лише в один), які для нього вважаються значними (канонічними). Однак всесвітня література функціонує і за межами визначеного канону. Тому дослідник пропонує застосовувати віддалене читання (ознайомлення з великою кількістю неканонічних творів, використовуючи еволюційний підхід до літературних форм, світосистемний аналіз і кількісні методи (Moretti 2013) – відстань тут постає умовою пізнання і певною системою, даючи змогу зосередитися на незначних / малих одиницях художнього твору (прийоми, текст як такий, тропи, жанри) – і нарешті вчений доходить концептуального висновку, що всесвітня література – це система різноманітних художніх варіацій (Моретті 2010).

Американський історик літератури Д. Дамрош у книзі „Що таке світова література?” (2003) дає розширене визначення терміна „світова література”, стверджуючи, що світовою літературою повинна вважатися сучасна література і всі художні твори, які функціонують у вигляді перекладів або в оригіналі за межами свого культурного ареалу. Дослідник наголошує, що світову літературу не варто зводити до канону, він акцентує увагу на

тиражуванні (популярності тих чи інших художніх творів, особливо лауреатів літературних премій), спираючись на теорію рецептивної естетики (Damrosch 2003: с. 11).

У фокусі датського дослідника Р. Томсена – література про війну, геноцид і катастрофи, творчий доробок письменників-мігрантів. У першому розділі своєї книги „Картографування світової літератури” (2008), відштовхуючись від концепції Гете і сучасних літературознавців, аналізується питання становлення концепту „світова література”. Відповідно до його погляду на розвиток глобальної канонізації, сам канон доцільно поділяти на усталений („глобальні” твори, які передаються від минулих поколінь) і мінливий (тексти сучасності). Крім того, Томсен запропонував своєрідну космогонічну концепцію групування літературних творів у своєрідні цілісні „сузір’я” (Thomsen 2008).

Професор літератури Женевського університету Ж. Давид у діалогічному за своєю ідеєю есе „Привиди Гете: метаморфози «світової літератури»” (2011), поділеному на три частини, „Космополітизм”, „Педагогічні ідеї”, „Вчена суперечка”, розглядає світову літературу в аспекті історичної еволюції, синтезуючи дискусійні питання щодо сутності терміна „світова література”: він коментує різноманітні засади предмета, від Гете, Маркса і Енгельса, Річарда Моултона, М. Горького, Е. Ауербаха до сучасників Д. Демроша та Ф. Моретті, висновуючи полісемантизм значення гетівської концепції „Weltliteratur” (David 2011).

Гіпотезу Гете щодо іманентної цілісності й синтезу національних літератур ставить під сумнів турецька дослідниця Н. Есенліліоглу, яка стверджує, що кожна нація творить власну „світову літературу” (Esenlilioğlu 2013). Американський і німецький професори Стефан Х. Уліг та Чундзе Чжан також наполягали на тому, що німецький поет не був зацікавлений у формуванні єдиного світового літературного канону, а був захоплений ідеєю про міжкультурні зв’язки та реалізацію порівняльної концепції (Uhlig and Zhang 2018).

Англійська філологічна традиція також неоднозначно трактує проблему. Наприклад, дослідник Крістофер Прендергаст у збірнику есе „Дебати про світову літературу” кидає виклик моделям П. Казанови та Ф. Моретті, вважаючи, що світова

література залишається у тому ж статусі, який вона мала для Гете (Prendergast 2004). Однак деякі науковці акцентують увагу на розбіжності трактування між світовою і загальною літературою, оскільки загальна – це сума всіх існуючих літературних творів, тоді як світова література – відбір найкращих літературних зразків із точки зору певної нації (японців, англійців, французів і т. д.) (Prendergast 2004).

Отже, різновекторність терміна „світова / всесвітня / зарубіжна” література залежить від історико-культурних та епістемологічних підходів, на що звертали увагу й іноземні дослідники (див.: Веебеє 2014). Однак загальними критеріями номінативного визначення цієї парадигми слід вважати таке: *всеосяжність* (сукупність усіх літератур, що існують у світі); *принципи канонізації* (виокремлення тільки презентативних творів з-поміж усіх існуючих); *антропологічна цінність* (значення літератури як значущого надбання людства і його культури); *участь у глобалізаційних процесах* (вплив всесвітньої літератури на розвиток літературних текстів периферійних авторів і навпаки).

Ауербах, Э (2004). Филология мировой литературы. Пер. с нем. Ю. Ивановой, П. Лещенко, А. Лызлова. *Вопросы литературы*, № 5, с. 123–139.

Визначення поняття „література”. *Віртуальна читальня Української літератури для студентів, вчителів, учнів та батьків*. URL: <https://ukrlit.net/info/criticism/determination.html> (дата звернення: 10.06.2021).

Волков, А. (ред.) (2004). *Традиційні сюжети та образи*. Чернівці : Місто, 455 с.

Волков, А. та ін. (ред.) (2001). *Лексикон загального та порівняльного літературознавства*. Чернівці : Золоті литаври, 636 с.

Всемирная (мировая) литература (2014). *Научно-популярный журнал: „Рукопись”*, 5 октября. URL: <https://litpr.ru/vsemirnaya-mirovaya-literatura/> (дата звернення: 2.12.2021).

Гром'як, Р., Ковалів, Ю. і Теремко, В. (ред.) (2007). *Літературознавчий словник-довідник*. Київ : Академія, 752 с.

Дюришин, Д. (1979). *Теория сравнительного изучения литературы*. Пер. со слов. И. Богдановой. Москва : Прогресс, 318 с.

- Есхіл (1949). *Прометей закутий*. Пер. з давньогр. Б. Тена. Київ : Мистецтво, 190 с.
- Ковалів, Ю. (авт.-уклад.) (2007). *Літературознавча енциклопедія*. У 2 т. Київ : Академія, т. 2, 624 с.
- Мировая (всемирная) литература (2006). В: Горкин, А. (ред.). *Литература и язык*. Энциклопедия. Москва : РОСМЭН. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/5153/%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F (дата звернення: 6.07.2021).
- Мировая литература и межлитературные общности. *Литературный глоссарий*. URL: <https://www.bukinistu.ru/obschie-stati/mirovaya-literatura-i-mezhliteraturnyie-obschnosti.html> (дата звернення: 2.12.2021).
- Моретті, Ф. (2010). Припущення про світову літературу. Пер. з англ. І. Самохіна. *Спільне*, 25 серпня. URL: <https://commons.com.ua/ru/pripushhennya-pro-vseshvitnyu-literaturu> (дата звернення: 5.06.2021).
- Нахов, И. (1988). Понятие мировой литературы и античность (Двенадцать развернутых тезисов). В: Лосев, А. (ред.). *Античность как тип культуры*. Москва : Наука с. 271–283.
- Пахсарьян, Н. (2014). Современные дискуссии о концепции мировой литературы в художественно-филологическом романе-диалоге Ж. Давида. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія „Філологічні науки”*, № 1 (7), с. 28–33.
- Ромашко, С. (2010). Литература. В: *Большая российская энциклопедия*. Москва : Большая российская энциклопедия, т. 17, с. 632–634.
- Савіцький, С. (2008). Аксіологічна проблематика в літературознавстві. В.: Бакула, Б. (упоряд.). *Теорія літератури в Польщі: Антологія текстів. Друга половина ХХ – початок ХХІ ст.* Пер. з пол. С. Яковенка. Київ : Києво-Могилянська академія, с. 236–250.
- Шукуров, Р. (ред.) (1999). *Чужое: опыты преодоления: Очерки из истории культуры Средиземноморья*. Москва : Алетея, 380 с.
- Auerbach, E., Said, M. and Said, E. (1969). Philology and “Weltliteratur”. *The Centennial Review*, vol. 13, no. 1. pp. 1–17.
- Beebee, T. (2014). Introduction: Departures, Emanations, Intersections. In: Beebee, T. (ed.). *German Literature as World Literature*. New York, London : Bloomsbury Academic, pp. 1–22. <http://dx.doi.org/10.17613/M60038>
- Beecroft, A. (2019). Comparative literature and world literature, *Abralic*, vol. 21, no. 38. pp. 16–32.
- Casanova, P. (2007). *The World Republic of Letters*. Translated by M. B. DeBevoise. Cambridge : Harvard University Press, 420 p.
- D’haen, Th. (2016a). World Literature and World History. *Comparative Literature & World Literature*, vol. 1, no. 2. pp. 14–24.
- D’haen, Th. (2016b). Worlding World Literature. *Recherches littéraires*, vol. 32, pp. 7–23.

- Damrosch, D. (2003). *What is world literature?* Princeton : Princeton University Press, 324 p. <https://doi.org/10.1515/9780691188645>
- David, J. (2011). *Spectres de Goethe. Les métamorphoses de la «littérature mondiale»*. Paris : Les Prairies Ordinaires, 320 p.
- Esenlilioğlu, N. (2013). Comparative Literature versus World Literature. *Course Hero*, 23 November. URL: <https://www.coursehero.com/file/45434923/Comparative-Literature-vs-World-Literaturocnx/> (дата звернення: 5.06.2021).
- Moretti, F. (2013). *Distant Reading*. London : Verso, 254 p.
- Pradeau, C. et Samoyault, T. (2005). *Où est la littérature mondiale?* Saint-Denis : Presses Universitaires de Vincennes, 155 p. <https://doi.org/10.4000/books.puv.5863>
- Prendergast, Ch. (2004). *Debating World Literature*. New York : Verso, 368 p.
- Thomsen, M. (2008). *Mapping World Literature: International Canonization and Transnational Literatures*. London : Continuum, 192 p.
- Uhlig, S. and Zhang, Ch. (2018). *Introduction: Goethe, Worlds, and Literatures*. *Seminar: A Journal of Germanic Studies*, vol. 54 (2), pp. 121–132. https://doi.org/10.3138/seminar.54.2_001
- Yadav, A. (2009). Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832) on Weltliteratur. *Alok Yadav. George Mason University. Course Materials*. URL: <http://mason.gmu.edu/~ayadav/Goethe%20on%20World%20Literature.pdf> (дата звернення: 15.06.2021).

FOREIGN / WORLD LITERATURE: THE PROBLEM OF NOMINATIVE DEFINITION

Kateryna Kalynych

orcid.org/0000-0002-8263-6322

k.kalynych@chnu.edu.ua

*Department of Foreign Literature and Theory of Literature
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
2 Kotsiubynsky Street, 58002, Chernivtsi, Ukraine*

Abstract: The terminological load of the phrase “foreign / world literature” is outlined. The attention is focused on the semantic, cultural-historical, epistemological features of this concept. Literature as a verbal art, being formed since the time of oral folk creativity, reflects the corresponding established canon in the national expression, accordingly, the dynamics of the world literary process. It is emphasized that the development of national literatures had

strengthened the nature of explicit-implicit literary relationships. It contributed to the formation of new genres, artistic tastes, as well as to the expansion of the recipient's worldview, and, accordingly, literary concepts. Controversial interpretations of Goethe's term "Weltliteratur" are considered: supporters who perceived literature as one general world synthesis (F. Moretti) and scientists who predicted the collapse of the views of the German classics (E. Auerbach). The scientific discourse of the 20th century is assumed. Diverse interpretations of the "world literature" paradigm is understood as a collection of all works from antiquity to modern times; an anthology of the best literary texts (a kind of canonization); as a high-quality cultural and intellectual mutual enrichment. The significant contribution to the formation of the "world / foreign literature" paradigm of comparative studies and sociocultural research is emphasized (the works of P. Sorokin, O. Biletsky, L. Gumilyov, G. Gachev, D. Dyuryshin, A. Volkov of the Chernivtsi TPI School). Outlining the term world / foreign literature in the general literary process, the modern concepts of Western literary critics (E. Auerbach, P. Casanova, K. Prado and T. Samuayo, F. Moretti, D. Damrosch, R. Thomsen, J. David, N. Esenlilioğlu, S. Uhlig and C. Zhang) are assumed. It is concluded that the diversity of the interpretation of the term "world / universal / foreign" literature directly depends on the historical, cultural and epistemological approaches to considering this issue; however, for all researchers there are common criteria for the nominative definition of the given paradigm – comprehensiveness, canons of a certain method, anthropological value, and participation in globalization processes.

Keywords: foreign literature; world literature; universal literature; Weltliteratur.

References

- Auerbach, E. (2004). *Filologija mirovoi literatury* [Philology of world literature]. Translated from the German by Yu. Ivanova, P. Leshchenko, A. Lyzlov. *Voprosy literatury*, no. 5, pp. 123–139. (in Russian).
- Vyznachennia poniattia "literatura" [Definition of the concept of "literature"]. *Virtual'na chytal'nia Ukraïns'koï literatury dlia studentiv, vchyteliv, uchniv ta bat'kiv*. (in Ukrainian). URL: <https://ukrlit.net/info/criticism/determination.html> (accessed: 10.06.2021).
- Volkov, A. (ed.) (2004). *Tradytsiini siuzhety ta obrazy* [Traditional plots and images]. Chernivtsi : Misto, 455 p. (in Ukrainian).
- Volkov, A. and oth. (ed.) (2001). *Leksikon zahal'noho ta porivnial'noho literaturoznavstva* [Lexicon of general and comparative literature]. Chernivtsi : Zoloti lytavry. 636 p. (in Ukrainian).

- Vsemirnaia (mirovaia) literature [World literature] (2014). *Nauchno-populiarnyi zhurnal: "Rukopis"*, 5 October. (in Russian). URL: <https://litpr.ru/vsemirnaya-mirovaya-literatura/> (accessed: 2.12.2021).
- Hromiak, R., Kovaliv, Yu. and Teremko, V. (ed.) (2007). *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* [Literary dictionary-reference]. Kyiv : Akademiia, 752 p. (in Ukrainian).
- Ďurišin, D. (1979). *Teoriia sravnitel'nogo izucheniia literatury* [Theory of Comparative Literature Studies]. Translated from the Slovak by I. Bogdanova. Moscow : Progress, 318 p. (in Russian).
- Aeschylus (1949). *Prometei zakutyi* [Chained Prometheus]. Translated from the Ancient Greek by B. Ten. Kyiv : Mystetstvo, 190 p. (in Ukrainian).
- Kovaliv, Yu. (2007). *Literaturoznavcha entsyklopediia*. U 2 t. [Literary encyclopedia. In 2 vols.]. Kyiv : Akademiia, vol. 2, 624 p. (in Ukrainian).
- Mirovaia (vsemirnaia) literatura [World literature] (2006). In: Gorkin, A. (ed.). *Literatura i iazyk. Entsiklopediia*. Moscow : ROSMEN. (in Russian). URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_literature/5153/%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%8F (accessed: 6.07.2021).
- Mirovaya literatura i mezhliteraturnye obshhnosti [World literature and interliterary commonality]. *Literaturnyi glossarii*. (in Russian). URL: <https://www.bukinistu.ru/obschie-stati/mirovaya-literatura-i-mezhliteraturnye-obschnosti.html> (accessed: 2.12.2021).
- Moretti, F. Prypushchennia pro svitovu literaturu [Conjectures on World Literature]. Translated from the English by I. Samokhin. *Spil'ne*, 25 August. (in Ukrainian). URL: <https://commons.com.ua/ru/pripushhennya-pro-vsyesvitnyu-literaturu> (accessed: 5 June 2021).
- Nakhov, I. (1988). Poniatie mirovoi literatury i antichnost' (Dvenadtsat' razvernutykh tezisov) [The concept of world literature and antiquity. Twelve extended theses]. In: Losev, A. (ed.). *Antichnost' kak tip kul'tury*. Moscow : Nauka, pp. 271–283. (in Russian).
- Pakhsarian, N. (2014). Sovremennye diskussii o kontseptsii mirovoi literatury v khudozhestvenno-filologicheskom romane-dialoge Zh. Davida [Modern discussion about world literature concept in artistic and philological dialogue-novel by Jérôme David]. *Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu imeni Al'freda Nobelia. Serii "Filolohichni nauky"*, no. 1 (7), pp. 28–33. (in Russian).
- Romashko, S. (2010). Literatura [Literature]. In: *Bol'shaia rossiiskaia entsiklopediia*. Moscow : Bol'shaia rossiiskaia entsiklopediia, vol. 17, pp. 632–634. (in Russian).
- Sawicki, S. (2008). Aksiolohichna problematyka v literaturoznavstvi [Axiological problems in literary studies]. In: Bakula, B. (ed.). *Teoriia literatury v Polshchi: Antolohiia tekstiv. Druha polovyna XX – pochatok XXI st.* Translated from the Polish by S. Yakovenko. Kyiv : Kyievo-Mohylianska akademiia, pp. 236–250. (in Ukrainian).

- Shukurov, R. (ed.) (1999). *Chuzhoe: opyty preodoleniia: Ocherki iz istorii kul'tury Sredizemnomor'ia* [Alien: experiences of overcoming: Essays from the history of the culture of the Mediterranean]. Moscow : Aleteia, 380 p. (in Russian).
- Auerbach, E., Said, M. and Said, E. (1969). Philology and “Weltliteratur”. *The Centennial Review*, vol. 13, no. 1. pp. 1–17.
- Beebee, T. (2014). Introduction: Departures, Emanations, Intersections. In: Beebee, T. (ed.). *German Literature as World Literature*. New York, London : Bloomsbury Academic, pp. 1–22. <http://dx.doi.org/10.17613/M60038>
- Beecroft, A. (2019). Comparative literature and world literature, *Abralic*, vol. 21, no. 38. pp. 16–32.
- Casanova, P. (2007). *The World Republic of Letters*. Translated by M. B. DeBevoise. Cambridge : Harvard University Press, 420 p.
- D’haen, Th. (2016a). World Literature and World History. *Comparative Literature & World Literature*, vol. 1, no. 2. pp. 14–24.
- D’haen, Th. (2016b). Worlding World Literature. *Recherches littéraires*, vol. 32, pp. 7–23.
- Damrosch, D. (2003). *What is world literature?* Princeton : Princeton University Press, 324 p. <https://doi.org/10.1515/9780691188645>
- David, J. (2011). *Spectres de Goethe. Les métamorphoses de la «littérature mondiale»*. Paris : Les Prairies Ordinaires, 320 p.
- Esenlilioğlu, N. (2013). Comparative Literature versus World Literature. *Course Hero*, 23 November. URL: <https://www.coursehero.com/file/45434923/Comparative-Literature-vs-World-Literaturocx/> (accessed: 5.06.2021).
- Moretti, F. (2013). *Distant Reading*. London : Verso, 254 p.
- Pradeau, C. et Samoyault, T. (2005). *Où est la littérature mondiale?* Saint-Denis : Presses Universitaires de Vincennes, 155 p. <https://doi.org/10.4000/books.puv.5863>
- Prendergast, Ch. (2004). *Debating World Literature*. New York : Verso, 368 p.
- Thomsen, M. (2008). *Mapping World Literature: International Canonization and Transnational Literatures*. London : Continuum, 192 p.
- Uhlig, S. and Zhang, Ch. (2018). Introduction: Goethe, Worlds, and Literatures. *Seminar: A Journal of Germanic Studies*, vol. 54 (2), pp. 121–132. https://doi.org/10.3138/seminar.54.2_001
- Yadav, A. (2009). Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832) on Weltliteratur. *Alok Yadav. George Mason University. Course Materials*. URL: <http://mason.gmu.edu/~ayadav/Goethe%20on%20World%20Literature.pdf> (accessed: 15.06.2021).

Suggested citation

Kalynych, K. (2022). Zarubizhna / svitova literatura: problema nominatyvnoho vyznachennia [Foreign / World Literature: The Problem of Nominative Definition]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 106, pp. 165–181. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2022.106.165>

Стаття надійшла до редакції 9.12.2022 р.

Стаття прийнята до друку 25.12.2022 р.